

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЦЕНТР ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

(повна назва факультету)

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВА

(повна назва кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри _____
(підпис)

Янковий О.Г.
(прізвище та ініціали)

“ ____ ” _____ 2017 року

ВИПУСКНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра
за напрямом підготовки економіка підприємства

за темою:

«ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ЦЕМЕНТ»

Виконав: студент IV курсу, групи М-14
спеціальності
8.03050401 «Економіка підприємства»
(шифр і назва спеціальності)

Пронін Сильвестр
Сергійович
(прізвище та ініціали)

Керівник к.е.н., доцент
Гамма Т. М.
(прізвище та ініціали)

Рецензент
(прізвище та ініціали)

ОДЕСА - 2017 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ	
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Сутність поняття «конкурентоспроможність підприємства».....	6
1.2. Фактори, які впливають на конкурентоспроможність підприємств	14
1.3. Методичні підходи щодо оцінювання конкурентоспроможності підприємств.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ЦЕМЕНТ».....	26
2.1. Сучасний стан та основні тенденції розвитку цементної галузі в Україні.....	26
2.2. Характеристика діяльності підприємства та основні показники його фінансово-господарської діяльності.....	32
2.3. Оцінка конкурентоспроможності підприємства.....	42
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ	
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	61
3.1. Розрахунок витрат на реалізацію заходів щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства.....	61
3.2. Економічне обґрунтування ефективності запропонованих напрямків підвищення конкурентоспроможності підприємства..	78
ВИСНОВКИ.....	89
Список використаних джерел.....	92
Додатки.....	99

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі формування ринкового середовища нагального вирішення потребує проблема адаптації підприємств до функціонування в умовах жорсткої конкуренції. Саме конкуренція як рушійний фактор спонукає підприємства та пов'язані з ними суб'єкти економічних відносин до вдосконалення власної діяльності, що робить їх більш успішними на ринку й витривалими у боротьбі за здобуття прихильності споживачів. Індикатором такого успіху є конкурентоспроможність, яка фактично характеризує переваги того чи іншого товаровиробника на конкретному ринку.

Теоретико-методологічні засади конкурентоспроможності підприємств та проблеми її підвищення розкрито у фундаментальних працях зарубіжних дослідників, зокрема: А. Сміта [1], Н. М. Андрєєвої [2], І. В. Сіменко [3], М. Портера [4], Д. А. Панасенко [5], Ю. Б. Іванова [6], М. М. Радєвої [7], Ю. Л. Якубенко [8], О. О. Гетьмана [9], З. Є. Шершньової [10], А. Е. Воронкової [11], Р. А. Фатхутдінова [12], І. Г. Кадируса [13], Л. В. Балабанової [14], О. Г. Янкового [15], Н. П. Тарнавської [16] та ін.

Незважаючи на значну кількість та різноплановість напрацювань названих дослідників і сучасних наукових розробок для теорії і практики підвищення конкурентоспроможності підприємств існує низка питань які потребують подальшого дослідження. Зокрема, автори ще не прийшли до єдиної думки щодо визначення поняття «конкурентоспроможність підприємства», поки що не існує в завершеному вигляді єдиної науково обґрунтованої системи показників, що дозволяє оцінити конкурентоспроможність суб'єктів господарювання. Крім того, сучасна теорія не приділяє достатньо уваги економічному обґрунтуванню шляхів підвищення конкурентоспроможності підприємств за секторами економіки на сучасному етапі розвитку, коли більша частина підприємств України зіштовхнулася з проблемою падіння обсягів реалізації, що стосується й підприємств цементної галузі. Усе це зумовило актуальність обраної теми дослідження.

Мета дипломної роботи: розробка та економічне обґрунтування шляхів підвищення конкурентоспроможності ТОВ «Цемент»

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких **завдань**:

- розкрити поняття «конкурентоспроможність підприємства»;
- визначити фактори, які впливають на конкурентоспроможність підприємств;
- вивчити методичні підходи щодо оцінювання конкурентоспроможності підприємств;
- дослідити сучасний стан та основні тенденції розвитку цементної галузі в Україні;
- охарактеризувати діяльність ТОВ «Цемент» та визначити основні показники його фінансово-господарської діяльності;
- провести оцінку конкурентоспроможності підприємства;
- визначити шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства та здійснити розрахунок витрат на реалізацію розроблених заходів;
- обґрунтувати ефективність запропонованих напрямків підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні та методико-прикладні положення з підвищення конкурентоспроможності підприємств.

Об'єкт дослідження – процес підвищення конкурентоспроможності ТОВ «Цемент».

Методом дослідження роботи є діалектичний метод дослідження явищ та процесів у їх взаємозв'язку і розвитку. Для досягнення мети та розв'язання визначених завдань випускної роботи використано такі загальнонаукові методи: абстрактно-логічний (для узагальнення теоретичних та науково-методичних положень, визначення сутності економічних понять, формування висновків); системний аналіз (для аналізу цементної галузі в Україні, дослідження фінансово-господарської діяльності підприємства); статистичного аналізу (з метою оцінки сучасного стану ринку цементу); графічний (для

наочного представлення статистичних даних); табличний та групування (при аналізі стану та основних тенденцій цементного ринку, фінансової діяльності підприємства); експертних оцінок (для вимірювання та оцінки конкурентоспроможності підприємств); конструктивний та експериментальний (оцінка результатів запропонованих заходів підвищення конкурентоспроможності підприємства).

Інформаційною базою дослідження є статистична, фінансова та оперативна звітність підприємств, наукова вітчизняна і зарубіжна література з досліджуваної проблеми; законодавчі та нормативно-правові акти України; наукові статті з питань підвищення конкурентоспроможності підприємств, опубліковані у вітчизняних періодичних виданнях.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних положень підвищення конкурентоспроможності ТОВ «Цемент».

Практичне значення одержаних результатів може використовуватися у діяльності ТОВ «Цемент».

Структура і обсяг роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (66 найменування) та 15 додатків. Загальний обсяг бакалаврської роботи становить 98 сторінки комп'ютерного тексту, містить 15 рис., 38 табл., 27 формул.

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження дозволило обґрунтувати шляхи підвищення конкурентоспроможності ТОВ «Цемент», підсумки наведені нижче.

1. Проведений аналіз наукових підходів щодо дефініції поняття «конкурентоспроможність підприємства» та виділення його суттєвих характеристик дозволило сформулювати власне бачення сутності даної економічної категорії. Конкурентоспроможність підприємства – це комплексна порівняльна характеристика підприємства за певний проміжок часу та в рамках певного конкурентного ринку, яка відображає ступінь переваги сукупності оціночних показників його діяльності по відношенню до сукупності показників конкурентів з урахуванням внутрішніх і зовнішніх умов функціонування підприємства.

2. Встановлено, що на конкурентоспроможність підприємства та на досягнення ним конкурентних переваг має вплив безліч факторів. Дослідження дозволило здійснити їх поділ на дві великі групи: внутрішні та зовнішні фактори. До внутрішніх факторів було віднесено: виробничий, ресурсний, технологічний, кадровий, інноваційний, інвестиційний, маркетинговий потенціали підприємства. До зовнішніх факторів належать: фактори макrorівня, мезорівня та мікрорівня.

3. Вивчення наукової літератури дозволило визначити, що єдиної методики оцінки конкурентоспроможності підприємства на сьогодні не існує. Найбільше поширення у вітчизняній практиці господарювання отримали такі методи оцінки конкурентоспроможності підприємства, як: метод, побудований на основі теорії ефективної конкуренції; метод, що базується на оцінці конкурентоспроможності продукції підприємства та матричні методи. Виділення переваг та недоліків кожного з наведених методів дозволило встановити, що тільки комплексне їх застосування дає можливість розкрити конкурентні переваги та недоліки в діяльності підприємства.

4. Дослідження сучасного стану та основних тенденцій розвитку цементної галузі в Україні показало, що галузь знаходиться в стані стагнації: починаючи з 2012 року по теперішній час спостерігається прямолінійне падіння обсягу виробництва цементу, а об'єми виробництва у 2015 році стали найнижчими за останні десять років. Протягом 2009-2015 рр. виробничі потужності цементних заводів України використовувалися менше, ніж на 50%. Встановлено, що реалізація цементу – це, значною мірою, внутрішній ринок, експорт складає лише 4,7%. З 2012 р. спостерігається також стабільна тенденція до зниження обсягу імпорту цементу (за 2012-2015 рр. зниження склало 75,42%). Основними причинами занепаду галузі було визначено: зниження активності в будівельній галузі, військові дії на Сході країни та відсутність лабораторій для перевірки якості цементу, що дозволило би збільшити його експорт.

5. ПАТ «Цемент» є найбільшим виробником цементу на півдні України. Проведений аналіз основних показників його фінансово-господарської діяльності показав, що виробництво продукції є прибутковим, про що свідчить зростання операційного прибутку та стабільне зростання показника рентабельності продукції (на 67,653% протягом 2013 – 2015 рр.). Фондовіддача та матеріаломісткість мають позитивну динаміку, спостерігається підвищення продуктивності праці. Проте відсутність власного капіталу та функціонування за рахунок позикового, вказує на фінансову залежність та нестійкість підприємства. Підприємство є нерентабельним внаслідок значних збитків через інші фінансові витрати. Розрахований коефіцієнт Бівера показав, що підприємство є в зоні ризику стати банкрутом в найближчий час. Спроможність ТОВ «Цемент» перетворювати свої активи на гроші для виконання всіх необхідних платежів у міру настання їх строку протягом аналізованого періоду погіршилася, що підтверджує зниження коефіцієнту загальної та швидкої ліквідності.

6. Проведена оцінка конкурентоспроможності ТОВ «Цемент» методом, заснованим на теорії ефективної конкуренції, графічним методом (побудова

багатокутника конкурентоспроможності) та методом набору конкурентоспроможних елементів довела, що конкурентоспроможність досліджуваного підприємства у 2015 р. порівняно з 2014 р. погіршилася внаслідок зниження фінансової ефективності. Слабкими сторонами підприємства було визначено: низький рівень збутової ефективності та вузький асортимент продукції. До конкурентних переваг даного підприємства було віднесено: менший рівень витрат на 1 грн. продукції ніж у конкурентів, та високий рівень продуктивності праці. Враховуючи те, що ТОВ «Цемент» потрапив в зону «невикористаних можливостей», розподіливши її з найближчим конкурентом ПАТ «Волинь-цемент», підприємство повинно вжити негайних заходів щодо підвищення конкурентоспроможності, оскільки існує реальна загроза щодо втрати позицій на ринку та перехід в зону аутсайдерів.

7. Запропоновано напрямки підвищення конкурентоспроможності ТОВ «Цемент» та визначено витрати на їх реалізацію. В якості даних напрямків слід розглядати впровадження у виробництво тротуарної плитки, , сировиною для якої є основна, профільна продукція підприємства, проведення рекламної кампанії, створення інтернет-магазину. Стартові витрати на реалізацію даних заходів складають 228 491 грн., де значна питома вага припадає на придбання обладнання для виробництва тротуарної плитки (23% усіх витрат) та на рекламу (22,09% усіх витрат). Поточні витрати протягом першого року складають 1 891 425,98 грн.

8. Проведене економічне обґрунтування запропонованих напрямків підвищення конкурентоспроможності підприємства довело доцільність їх впровадження, що підтверджують розраховані показники: термін окупності складає 5 місяців, чиста поточна вартість –620,36 тис. грн., індекс прибутковості –2,71, відношення вигоди / витрати – 1,31, внутрішня норма прибутковості –197,20%. Реалізація даних заходів дозволить збільшити загальний коефіцієнт конкурентоспроможності з 7,959 до 8,592 по 10-ти бальній шкалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов [Текст] / А.Смит (пер. с англ.), отв. ред. Л. И. Абалкин. – М. : Наука, 1993. – 570 с.
2. Конкурентоспроможність підприємств в умовах ринкової економіки: у 3-х томах: Том 1: Регіональні аспекти та напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах інноваційного розвитку: монографія [Текст] / [Андреева Н. М., Головченко О. М., Маркіна І. А. та ін.]; за заг. ред. М.А. Зайця, О.В. Захарченка, О.М. Коваленка. – Одеса : ВМВ, 2014. – 292 с.
3. Аналіз господарської діяльності: навч. посібник / [Сіменко І. В., Косова Т. Д., Гречина І. В. та ін.]; за заг.ред. І. В. Сіменко, Т. Д. Косової. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 384 с.
4. Портер М. Конкуренция [Текст] / М. Портер ; [пер. с англ.]. – М.: Вильямс, 2005. – 608 с.
5. Панасенко Д. А. Конкурентоспроможність підприємства: сутнісна та функціональна характеристики [Текст] / Д. А. Панасенко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». - Львів : Львівська політехніка. – 2014. – № 727. – С. 270-275.
6. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посібник / [Іванов Ю. Б., Кизим М. О., Тищенко О. М. та ін.]; за заг. ред. Ю. Б. Іванова, М. О. Кизима. – Х. : ІНЖЕК, 2012. – 320 с.
7. Радєва М. М. Комплексне оцінювання конкурентоспроможності підприємства [Текст] / М. М. Радєва, П. М. Маслов // Держава та регіони. – 2007. – №3. – С. 176-180.
8. Якубенко Ю. Л. Економічна сутність понять конкуренція та конкурентоздатність сільськогосподарського підприємства [Текст] / Ю. Л. Якубенко // Вісник ХНТУС : Економічні науки. – 2014. – Вип. 127. – С. 205 – 210.

9. Гетьман О. О. Економіка підприємства: навч. посібник [Текст] / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – [вид. 3-тє, без змін]. – К. : ЦУЛ, 2014. — 488 с.
10. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: навч.-метод. посібник [Текст] / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська, Ю. М. Ратушний. – К. : КНЕУ, 2001. – 384 с.
11. Воронкова А. Е. Управлінські рішення в забезпеченні конкурентоспроможності підприємства: організаційний аспект: монографія [Текст] / А. Е. Воронкова, Н. Г. Калюжна, В. І. Отенко. – Х. : ІНЖЕК, 2011. – 512 с.
12. Фатхутдінов Р. А. Управління конкурентоздатністю організації: підручник [Текст] / Р. А. Фатхутдінов. – К. : Кондор, 2009. – 470с.
13. Кадирус І. Г. Конкурентоспроможність підприємства та фактори, що на неї впливають / І. Г. Кадирус // Ефективна економіка. – 2014. – №5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3390>
14. Балабанова Л. В. Стратегічне маркетингове управління конкурентноспроможністю підприємств: навч. посібник [Текст] / Л. В. Балабанова, В. В. Холод. – К. : Професіонал, 2012. – 448 с.
15. Янковий О. Г. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: монографія [Текст] / О. Г. Янковий. – Одеса: Атлант, 2013. – 470 с.
16. Тарнавська Н. П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика [Текст]/ Н. П. Тарнавська. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – 570 с.
17. Марченко В. М. Наукове забезпечення конкурентоспроможності підприємства [Текст] / В. М. Марченко, О. М. Євтушенко // Молодий вчений. – 2015. - №1 (16). – С. 15 – 18.
18. Кузьмін О. Є. Конкурентоспроможність підприємства : планування та діагностика: монографія [Текст] / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, О. П. Романко. – Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2011. – 198 с.

19. Должанський І. З. Конкурентноспроможність підприємства: навч. посібник [Текст] / І. З. Должанський, Т. О. Загорна. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
20. Управління конкурентноспроможністю підприємства: навч. посіб. / [С. М. Клименко, О. С. Дуброва, Д. О. Барабась, Т. В. Омеляненко, А. В. Вакуленко]; за ред. Клименко С. М. – К. : КНЕУ, 2008. – 527 с.
21. Вертелєва О. С. Фактори міжнародної конкурентноспроможності України [Текст] / О. С. Вертелєва // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2016. – № 3. – С. 33–48.
22. Яшин Н. С. Конкурентоспособность промышленных предприятий: методология, оценка регулирование [Текст] / Н. С. Яшин. – Саратов : СГЭА, 2008. – 273 с.
23. Смольянова Е. Л. К вопросу о классификации факторов и резервов обеспечения конкурентоспособности предприятия / Е. Л. Смольянова, В. Б. Малицкая // Вестник ТГУ. – 2009. - № 2 (70). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-klassifikatsii-faktorov-i-rezervov-obespecheniya-konkurentosposobnosti-predpriyatiya>
24. Россіхіна О. Є. Основні фактори конкурентноспроможності підприємства [Текст] / О. Є. Россіхіна // Держава та регіони. – 2013. – № 2. – С. 184-187.
25. Литвинюк О. П. Основні чинники впливу на конкурентноспроможність підприємств хлібопекарської галузі [Текст] / О.П. Литвинюк // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Економічні науки. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2015. – С. 56 – 63.
26. Драган О. І. Управління конкурентноспроможністю підприємств: теоретичні аспекти: монографія [Текст] / О. І. Драган. – К.: ДАКККиМ, 2006.– 160 с.
27. Мазилкина Е. И. Управление конкурентоспособностью: учеб. пособие [Текст] / Е. И. Мазилкина, Г. Г. Паничкина. – М. : Омега-Л, 2009. – 325 с.

28. Потенціал підприємства: формування та використання: Підручник / [Касьянова Н. В., Солоха Д. В., Морєва В. В. та інші]; за ред. Н. В. Касьянової. – [вид. 2-ге, перероб. та допов.]. – К.: ЦУЛ, 2014. – 248 с.

29. Іщук С. О. Виробничий потенціал промислових підприємств: проблеми формування і розвитку: монографія [Текст] / С. О. Іщук. – Львів: ІРД НАН України, 2009. – 278 с.

30. Обруч Г. В. Систематизація факторів забезпечення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України [Текст] / Г. В. Обруч // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 9. – С. 366 – 370.

31. Телишевська Л. І. Маркетинговий потенціал у підвищенні прибутковості підприємства [Текст] / Л. І. Телишевська, О. І. Комишан, С. С. Сергєєв // Механізм регулювання економіки. – 2012. – № 3. – С. 126 – 132.

32. Економіка підприємства: Навч. посіб. / [Білецький Є. О., Дутченко О. М., Шамота Г. М. та ін.]; за ред. Є. О. Білецького. – Суми : ДВНЗ «АБС НБУ», 2014. – 154 с.

33. Яцковий Д. В. Сучасні методики оцінки конкурентоспроможності підприємства [Текст] / Д. В. Яцковий // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 4(51). – С. 183 – 188.

34. Брижань І. А. Порівняння методів оцінювання конкурентоспроможності підприємства [Текст] / І. А. Брижань, В. Я. Чевганова // Технологический аудит и резервы производства. – 2015. – № 4/5(24). – С. 10 – 15.

35. Нємцов В. Д. Стратегічний менеджмент: підручник [Текст] / В. Д. Нємцов, Л. Є. Довгань. – К. : УВПК «ЕксОб», 2004. – 560с.

36. Карпенко Л. М. Методичні підходи до оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства [Текст] / Л. М. Карпенко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – №3(2). – С. 24 – 31.

37. Кухарук А. Д. Класифікація та аналіз методів оцінки конкурентоспроможності промислових підприємств [Електронний ресурс] //

Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/PSPE/2011_1/Kuharuk_111.htm

38. Бондаренко С. М. Оцінка конкурентоспроможності підприємства / С. М. Бондаренко, А. А. Невмержицька // Електронний науковий журнал «Технології та дизайн». – 2014. – № 2 (11). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/td_2014_2_15.pdf

39. Сахно І. В. Аналіз основних методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності підприємств [Текст] / І. В. Сахно // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 2, Ч. 2. – С. 385–390.

40. Лопатьєв П. С. Прогнозування економічного розвитку цементної промисловості України [Текст] / П. С. Лопатьєв // Автореферат на здобуття наукового ступеня к.е.н. – Краматорськ, 2015. – 21с.

41. Цементная промышленность Украины. Итоги за 2014 год [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://budport.com.ua/articles/125-cementnaya-promyshlennost-ukrainy-itogi-za-2014-god>

42. Офіційний сайт Асоціації виробників цементу України «Укрцемент» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrcement.com.ua>

43. Промислова політика посткризової економіки: монографія [Текст] / [Дейнеко Л. В., Якубовський М. М., Шелудько Е. І. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. В. Дейнеко; за ред. д-ра екон. наук, проф. М.М. Якубовського;. – К.: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України», 2014. – 316 с.

44. Сайт ТОВ «Цемент» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.odessacement.com.ua/ru>

45. Серединська В. М. Економічний аналіз: навч. посібник [Текст] / В. М. Серединська, О. М.Загородна, Р. В.Федорович. –Тернопіль : Астон, 2010. – 624 с.

46. Крикавський Є. В. Економіка і фінанси підприємств: навч. посібник [Текст] / Є. В Крикавський, З. С. Люльчак. – К. : Ліра-К, 2013. – 696 с.

47. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учебник [Текст] / Г. В. Савицкая. [изд. 5-е, перераб. и доп.].— М. : ИНФРА-М, 2009. — 536 с.

48. Портна О. В. Аналіз господарської діяльності: навч. посібник [Текст] / О. В. Портна, Н. Ю. Єршова. — Львів : Магнолія 2006, 2015. — 312 с.

49. Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Економіка підприємства» для студентів V курсу всіх форм навчання та слухачів програми підготовки магістрів зі спеціальності «Бізнес-адміністрування» / [А. І. Ковальов, Н. Є. Сілічєва, І. А. Допіра, Н. В. Кічук]; за ред. Ковальова А. І. — Одеса: ОНЕУ, 2012 р. — с. 47.

50. Дашко Л. О. Аналіз оцінки банкрутства на прикладі українських підприємств [Текст] / Л. О. Дашко // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2015. — Вип.5. — С. 1088 — 1091.

51. Довгань Л. Є. Стратегічне управління: навч. посібник [Текст] / Л. Є. Довгань, Ю. В. Каракай, Л. П. Артеменко. — [вид. 2-ге, без змін].— К. : Центр учбової літератури, 2011. — 440 с.

52. Будівельні матеріали: навчально-методичний посібник для студ. вищ. навч. закл.[Текст] / Ю. Г. Гасан, Т. Д.Артюхович, Ю. М. Дорошенко, О. Ю. Дорошенко.— К.: ДЕТУТ, 2014. — 270 с.

53. Молчанюк В. М. Методичні рекомендації щодо виконання практичних завдань з вибіркової навчальної дисципліни самостійного вибору ВНЗ циклу професійної та практичної підготовки «Кваліметрія продукції» [Текст] / В. М. Молчанюк. — Донецьк : ДонНТУ, 2013. — 32 с.

54. Карпенко Л. М. Методичні підходи до оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства [Текст] / Л. М. Карпенко // Вісник соціально-економічних досліджень. — 2013. — №3(2). — С. 24 — 31.

55. Литвинюк О. П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: конспект лекцій [Текст] / О. П. Литвинюк, О. І. Драган, О. С. Ралко — К. : НУХТ, 2013. — 152 с.

56. Потенціал підприємства: формування та використання: Підручник / [Касьянова Н. В., Солоха Д. В., Морєва В. В. та інші]; за ред. Н. В. Касьянової. – [вид. 2-ге, перероб. та допов.]. – К.: ЦУЛ, 2014. – 248 с.

57. Офіційний сайт ВАТ «Нартекс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nartex.ua>

58. Інтернет-магазин «Фокстрот» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.foxtrot.com.ua>

59. Коваленко О. В. Особенности приготовления раствора для тротуарной плитки [Электронный ресурс] / О. В. Коваленко. – Режим доступа: tolkobeton.ru

60. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань [Електронний ресурс]: Закон України, затверджений Верховною Радою України від 15.05.2003 № 755-IV (редакція від 01.01.2017 р.). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15/page>

61. Офіційний сайт Одесаобленерго [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oblenergo.odessa.ua>

62. Офіційний сайт філії «Інфоксводоканал» ТОВ «Інфокс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infoxvod.com.ua>

63. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (станом на 05.05.2017р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page?text=6000>

64. Карпов В. А. Планування та аналіз підприємницьких проектів: навч. посібник [Текст] / В. А. Карпов. – Одеса : ОНЕУ, 2014. – 243 с.

65. Проектний аналіз: навч. посіб. / [Рижиков В. С., Яковенко М. М., Латишева О. В. та ін.]; за заг. ред. В. С. Рижикова. – К. Центр учбової літератури, 2011. – 384 с.

66. Кучеренко В. Р. Економічний ризик та методи його вимірювання: навч. посібник [Текст] / В. Р. Кучеренко, В. А. Карпов, А. В. Карпов. – Одеса : ОНЕУ, 2011. – 199 с.